

บทที่ 2

วรรณกรรมปริทัศน์

งานวิจัยในอดีตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ทำการศึกษาเกี่ยวกับอุตสาหกรรมสิ่งทอทั้งระบบ (ประกอบด้วย อุตสาหกรรมสิ่งทอต้นน้ำ (Upstream) ได้แก่ อุตสาหกรรมการผลิตเส้นใยธรรมชาติ และเส้นใยประดิษฐ์ อุตสาหกรรมสิ่งทอกลางน้ำ (Midstream) ได้แก่ อุตสาหกรรมปั่นด้าย ทอผ้า ถักผ้า ฟอก ย้อม พิมพ์ และแต่งสำเร็จ อุตสาหกรรมสิ่งทอปลายน้ำ (Downstream) ได้แก่ อุตสาหกรรมการผลิตเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม) ซึ่งในบทนี้จะนำงานวิจัยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับ อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปมาทำการศึกษา ถึงแม้ว่าอุตสาหกรรมนี้จะเพียงอุตสาหกรรมหนึ่งในอุตสาหกรรมสิ่งทอทั้งระบบก็ตาม แต่ก็นับว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ ในการศึกษาได้จำแนกออกเป็นหมวดหมู่ดังนี้

2.1 การค้าระหว่างประเทศ

งานวิจัยที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศของไทยส่วนใหญ่จะศึกษาการ จำกัดปริมาณการส่งออกผลิตภัณฑ์สิ่งทอและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของไทยเข้าสู่ประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศประชาคมยุโรป ตามข้อตกลงระหว่างประเทศที่เรียกว่า Multi-Fibre Agreement (MFA) ทั้งในด้านมาตรการ และผลกระทบจากการกีดกันทางการค้า ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

นิวัฒน์ ชัยรัตนฤกษ์⁴ ได้ทำการศึกษาผลการจำกัดปริมาณนำเข้าผลิตภัณฑ์สิ่งทอ (โดยเฉพาะเสื้อผ้าสำเร็จรูป) เข้าประเทศสหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศประชาคมยุโรปต่อการส่งออก ผลิตภัณฑ์สิ่งทอของไทย และของประเทศผู้ส่งออกรายใหญ่ เช่น ฮองกง ไต้หวัน และเกาหลีใต้ ในช่วงปี พ.ศ.2513 - 2523 จากการศึกษาพบว่า ในช่วงปีดังกล่าวสัญญาที่ประเทศสหรัฐอเมริกาและ กลุ่มประเทศประชาคมยุโรปเจรจาขอจำกัดปริมาณนำเข้าต่อผลิตภัณฑ์สิ่งทอของไทยมีกฎเกณฑ์ ยืดหยุ่นกว่ากรณีของประเทศผู้ส่งออกรายใหญ่ จึงทำให้ไทยอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบต่อประเทศ

⁴ นิวัฒน์ ชัยรัตนฤกษ์, ผลการจำกัดปริมาณนำเข้าผลิตภัณฑ์สิ่งทอเข้าสู่สหรัฐอเมริกาและกลุ่มตลาดร่วมยุโรปต่อการส่งออกผลิตภัณฑ์สิ่งทอของไทย, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.

ผู้ส่งออกรายใหญ่ นอกจากนี้ยังพบว่า การส่งออกผลิตภัณฑ์สิ่งทอไทยในแต่ละปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 - 2523 มีปริมาณต่ำกว่าโควต้าที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศประชาคมยุโรปได้ กำหนดไว้ทุกรายการ โดยที่อัตราการใช้โควต้าส่งออกมีความผันผวนมากในผลิตภัณฑ์ที่ไทยผลิต เพื่อการส่งออก ส่วนผลิตภัณฑ์ที่ไทยไม่นิยมผลิตเพื่อการส่งออกได้ใช้โควต้าส่งออกในอัตราที่ต่ำ มาก และตามการศึกษาของ ฝ่ายวิจัยและพัฒนาบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ยังพบว่าประเทศไทยมีความได้เปรียบในการผลิตและการค้าสิ่งทอโดยเฉพาะเสื้อผ้าสำเร็จรูป สูงกว่าประเทศผู้ส่งออกรายใหญ่ เนื่องจากมีการกีดกันการนำเข้าสิ่งทอจากกลุ่มประเทศ ผู้ส่งออกรายใหญ่ในตลาดที่มีข้อตกลง MFA ประกอบกับค่าจ้างแรงงานในกลุ่มประเทศเหล่านี้สูงขึ้น อันเป็นผลมาจากการแข็งตัวของค่าเงินเทียบกับดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ในขณะเดียวกันประเทศไทยได้สูญเสียความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบให้แก่กลุ่มประเทศผู้ส่งออกรายใหญ่ และกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่ตั้งนานแล้ว ต่อมา Kaewjai Siriwatpatara⁵ และ สมศักดิ์ ลากเจริญ⁶ ได้ จำกัดขอบเขตการศึกษาไว้เฉพาะการจำกัดปริมาณการส่งออกผลิตภัณฑ์สิ่งทอไทยประเภทผ้าผืน และเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ซึ่ง Kaewjai ศึกษาการจำกัดปริมาณการส่งออกไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศประชาคมยุโรป ส่วน สมศักดิ์ ศึกษาเฉพาะการจำกัดปริมาณการส่งออกไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาเท่านั้น ในการศึกษาผลกระทบจากการจำกัดโควต้าภายใต้ข้อตกลง MFA ที่มีต่ออัตราการเจริญเติบโตของการส่งออกสิ่งทอไทยของ Kaewjai นั้นใช้การวิเคราะห์แบบสมการถดถอย (Regression analysis) และค่าเฉลี่ยของอัตราการเจริญเติบโตจากการศึกษาพบว่าถ้าทดสอบโดยใช้สมการถดถอย อัตราการเจริญเติบโตไม่ค่อยมีความสำคัญ เนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากการทดสอบไม่มีนัยยะสำคัญ แต่ถ้าทดสอบโดยใช้ค่าเฉลี่ยของอัตราการเจริญเติบโต จะเห็นได้ว่า อัตราการเจริญเติบโตลดลงหลังจากการจำกัดโควต้าภายใต้ข้อตกลง MFA นอกจากนี้ยังใช้สมการถดถอยดูความสัมพันธ์ระหว่าง quota utilization rate กับ concentration index พบว่า quota utilization rate สูงในช่วงกลางทศวรรษ 1980 สะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวที่ค่อนข้างลำบากของผลิตภัณฑ์สิ่งทอไทยในตลาดที่มีข้อจำกัด เช่น ตลาดสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่าการจำกัดโควต้าส่งผลให้ผู้ผลิตสิ่งทอไทยพยายามเพิ่มความ

⁵ ฝ่ายวิจัยและพัฒนาบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ เรื่อง อุตสาหกรรมสิ่งทอไทยกับแนวโน้มและคู่แข่งทางการค้าในตลาดโลก, มกราคม, 2532.

⁶ Kaewjai Siriwatpatara, A Study of the MFA and Bilateral Agreements and the Effects of Quota Restriction on Thai Textile Exports, M.A. Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, 1989.

⁷ สมศักดิ์ ลากเจริญ, วิเคราะห์มาตรการและผลกระทบของการกีดกันทางการค้าของสหรัฐอเมริกาต่อการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมสิ่งทอไทย, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีสังคม (เกริก), 2536.

หลากหลายของผลิตภัณฑ์ที่ขายในตลาดที่มีข้อจำกัดทางด้านโควต้า และยังส่งผลให้ประเทศผู้ส่งออกรวมทั้งประเทศไทยนำระบบการจัดสรรโควต้ามาใช้กับผู้ผลิตในประเทศอีกด้วย ส่วนการศึกษาของ สมศักดิ์ ให้ความสำคัญในมาตรการกีดกันการค้า (ในช่วงปี พ.ศ. 2525 - 2529) ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา นำมาใช้กับผู้ผลิตสิ่งทอไทย มีทั้งมาตรการทางด้านภาษี เช่น มาตรการเรียกเก็บภาษีตอบโต้การอุดหนุน (Countervailing Duty : CVD) และมาตรการที่ไม่มีภาษี เช่น การกำหนดโควต้า การระงับการนำเข้าสินค้าสำเร็จรูป และการใช้มาตรการด้านกฎหมาย มาตรการดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อส่งออกผลิตภัณฑ์สิ่งทอของไทยโดยเฉพาะเสื้อผ้าสำเร็จรูป ซึ่งทำให้อัตราการขยายตัวของการส่งออกเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง ส่วนทางด้านการผลิต และการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมสิ่งทอไทยยังคงมีแนวโน้มสูงขึ้นถึงแม้ว่าจะมีข้อจำกัดในการส่งออกไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา การที่ประเทศสหรัฐอเมริกามีการนำเข้าผลิตภัณฑ์สิ่งทอสูง เนื่องจากอัตราค่าจ้างแรงงานของประเทศสหรัฐอเมริกาส่งกว่าประเทศอื่น ๆ มาก ประกอบกับค่าเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกาคงตัว ทำให้ราคาส่งในประเทศไม่สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ และการที่ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่สามารถลดการขาดดุลในงบประมาณ ได้ก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อส่งผลให้ราคาส่งในประเทศสูงกว่าที่นำเข้าจากต่างประเทศ ดังนั้นการนำเข้าสินค้าต่างประเทศ จึงมีอัตราสูง ซึ่งจะทำให้อุตสาหกรรมในประเทศชะงัก การว่างงานเพิ่มขึ้น และผลักดันให้เกิดการปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ สหรัฐอเมริกาจึงหันมาใช้มาตรการกีดกันทางการค้าดังกล่าว เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ส่วน ภัทรจิต ชุมวรฐายี^๑ ได้ทำการศึกษาเฉพาะผลกระทบจากการจำกัดการส่งออกเสื้อผ้าสำเร็จรูปไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศประชาคมยุโรปซึ่งเป็นตลาดหลักภายใต้ข้อตกลง MFA ของไทย โดยใช้ข้อมูลอนุกรมเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ.2513-2534 พบว่า มาตรการจำกัดการส่งออกโดยสมัครใจ (Voluntary Export Restraint : VER) ภายใต้ข้อตกลง MFA ส่งผลให้ผู้ผลิตและผู้ส่งออกเสื้อผ้าสำเร็จรูปของไทยไม่สามารถขยายกำลังการผลิตได้อย่างเต็มประสิทธิภาพตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 และทำให้ผู้ผลิตและผู้ส่งออกเสื้อผ้าสำเร็จรูปสูญเสียรายได้จากมาตรการจำกัดปริมาณการส่งออกในตลาดสหรัฐอเมริกาและประชาคมยุโรปเป็นจำนวนมากในปี พ.ศ.2534 แม้ว่าการจำกัดการส่งออกโดยสมัครใจนั้น ประเทศผู้ส่งออกจะเป็นผู้คุมโควตาส่งออกเองจึงเป็นผู้ที่ได้รับค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Economic Rent) แต่ผลได้โดยสุทธิจากมาตรการ

^๑ ภัทรจิต ชุมวรฐายี, ผลการจำกัดการส่งออกเสื้อผ้าสำเร็จรูปของไทยไปประเทศในข้อตกลง MFA : ศึกษาในกรณีสหรัฐอเมริกาและประชาคมยุโรป, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.

จำกัดการส่งออก หรือ Net Welfare Effect นั้น ขึ้นอยู่กับค่าความยืดหยุ่นต่อราคาของอุปสงค์ และอุปทานการส่งออกเสื้อผ้าสำเร็จรูปของไทยไปประเทศในข้อตกลง MFA นอกจากนี้ยังได้ทำ Simulation ระบบสมการทั้ง 7 โดยกำหนดให้มีการขยายปริมาณโควต้าเพิ่มขึ้น (ซึ่งเปรียบเสมือน การผ่อนคลายมาตรการจำกัดการส่งออก) ทำให้ผู้ผลิตและผู้ส่งออกชาวไทยส่งสินค้าออกไปขาย ยังตลาดในข้อตกลง MFA เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ราคาเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่ส่งไปขายในตลาด MFA ลดต่ำลง ในขณะที่มีการขยายการส่งออกเสื้อผ้าสำเร็จรูปไปยังต่างประเทศทำให้คงเหลือเสื้อผ้าสำเร็จรูป เพื่อจำหน่ายในประเทศลดลง ราคาเสื้อผ้าสำเร็จรูปในประเทศจึงสูงขึ้น จึงให้ผู้ผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปขยายการผลิตเพิ่มขึ้น ในขณะที่ความต้องการบริโภคเสื้อผ้าสำเร็จรูปในประเทศต่ำลง

จากการศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับการจำกัดปริมาณการส่งออกผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ไทยเข้าสู่ประเทศสหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศประชาคมยุโรป ตามข้อตกลง MFA ได้ข้อสรุป เดียวกันว่า ในช่วงแรก ๆ ประเทศไทยได้ประโยชน์จากการจำกัดปริมาณนำเข้าสิ่งทอของประเทศ สหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศประชาคมยุโรป เนื่องจากไทยได้รับโควต้าการส่งออกที่แน่นอนในแต่ละปี จึงทำให้ผู้ผลิตและส่งออกของไทยสามารถแทรกตัวเข้าแข่งขันกับประเทศในกลุ่ม NIEs ซึ่งเป็นประเทศผู้ส่งออกรายใหญ่ของโลกได้ แต่ในระยะหลัง MFA ได้จำกัดปริมาณการส่งออกของไทยเป็นอันมาก เนื่องจากอัตราการขยายตัวของโควต้าต่ำ เพราะว่าการจัดสรรโควต้าการส่งออกของประเทศผู้นำเข้าใช้ฐานมาจากประวัติการส่งออกเดิม ซึ่งประเทศไทยเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อการส่งออกช้ากว่าประเทศในกลุ่ม NIEs จึงทำให้ได้รับโควต้าในสัดส่วนที่น้อย ดังนั้น ประเทศไทยควรจะขยายปริมาณการส่งออกผลิตภัณฑ์สิ่งทอไปยังตลาดนอกข้อตกลง เช่น ตลาดในกลุ่มประเทศอาหรับ แอฟริกา และประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคแถบเอเชีย ซึ่ง สมศักดิ์ ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ผู้ผลิตชาวไทยควรปรับปรุงการผลิตให้ใช้ต้นทุนที่ต่ำลง และพัฒนาคุณภาพให้สูงขึ้น รวมทั้งปรับปรุงรูปแบบสินค้าให้ตรงตามรสนิยมของผู้บริโภค เพื่อรักษาส่วนแบ่งตลาดของประเทศไทยในสหรัฐอเมริกา ตลอดจนหาแนวทางในการป้องกัน และแก้ไขการกีดกันการส่งออกอุตสาหกรรมสิ่งทอของไทยไปยังสหรัฐอเมริกา และรัฐบาลไทยควรให้การสนับสนุนในด้านการแสวงหาตลาดใหม่เพื่อทดแทนตลาดในข้อตกลง

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ พิภพ ภูเพ็ญ⁹ ซึ่งได้ทำการศึกษาข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศ โดยศึกษาผลกระทบของการปฏิบัติตามข้อตกลงรอบอุรุกวัยในเรื่องการลดอัตราภาษีศุลกากรของประเทศไทย ภายใต้ข้อสมมติฐานว่าทุกประเทศภาคีสมาชิกเกดต์จะปฏิบัติตามพันธกรณีอย่างเต็มที่ และเคร่งครัดในลักษณะ full scale โดยให้แบบจำลอง CAMGEM ในการคำนวณดุลยภาพทั่วไป (Computable General Equilibrium : CGE) ของระบบเศรษฐกิจไทย และได้มีการจัดทำข้อมูล (Data Base) ซึ่งใช้ข้อมูลจากตารางบัญชีการผลิต-ผลผลิต ปี ค.ศ.1990 ทั้งในส่วนของฐานข้อมูลที่แสดงสัดส่วนโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจในสัดส่วนต่าง ๆ (Structure Share of Economics Sectors) และฐานข้อมูลที่แสดงพฤติกรรมการปรับตัวของระบบเศรษฐกิจในสัดส่วนต่าง ๆ (Behavior of Economics Sectors) เพื่อคำนวณดุลยภาพทั่วไปที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งค่าที่ได้จากการประมวลผลตามแบบจำลอง CAMGEM ได้นำมาวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่ออุตสาหกรรมสิ่งทอไทย พบว่า การลดอัตราภาษีศุลกากรลงจะทำให้อุตสาหกรรมสิ่งทอไทยได้รับผลประโยชน์เพิ่มสูงขึ้นเล็กน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละอุตสาหกรรม กล่าวคือ อุตสาหกรรมสิ่งทอขั้นต้นได้รับผลประโยชน์จากการที่ต้นทุนการผลิตลดลง ส่วนอุตสาหกรรมสิ่งทอขั้นกลางและขั้นปลายก็ได้รับประโยชน์นี้ด้วย ประกอบกับการที่อุปสงค์ของอุตสาหกรรมที่ขยายตัวขึ้นก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยเสริมให้อุตสาหกรรมสิ่งทอไทยขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการลดอัตราภาษีศุลกากรดังกล่าวก็มีแนวโน้มที่จะทำให้อุตสาหกรรมการผลิตสิ่งทอภายในประเทศต้องเผชิญกับการแข่งขันจากต่างประเทศ ดังนั้น หากอุตสาหกรรมการผลิตสิ่งทอภายในประเทศไม่สามารถพัฒนาประสิทธิภาพให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ ก็อาจจะเกิดผลเสียหายต่ออุตสาหกรรมภายในประเทศได้

นอกจากงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีงานวิจัยของ วรบูรณ์ บุรณเวช¹⁰ เกี่ยวกับปัญหาการส่งออกของอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป ซึ่งสามารถแบ่งปัญหาออกได้เป็น 3 ด้านคือ ปัญหาในด้านการผลิต ปัญหาในด้านการตลาด และปัญหาด้านรัฐบาล และจากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะในการแก้ไขดังนี้

⁹ พิภพ ภูเพ็ญ, *ผลกระทบของข้อตกลงรอบอุรุกวัยที่มีต่ออุตสาหกรรมสิ่งทอไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีการลดภาษีศุลกากรของประเทศไทย*, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.

¹⁰ วรบูรณ์ บุรณเวช, *ปัญหาการส่งออกอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปของประเทศไทย*, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

1. รัฐบาลควรจัดตั้งเจ้าหน้าที่ให้มากเพียงพอที่จะคอยดูแล และแนะนำเกษตรกรในการเพาะปลูกฝ้าย เพื่อสนับสนุนให้ผู้ส่งออกเสื้อผ้าสำเร็จรูปใช้วัตถุดิบภายในประเทศมากขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลควรจัดตั้งสถานที่อบรมฝึกหัดแรงงาน เพื่อเป็นการช่วยเหลือมิให้ผู้ผลิตเสียเวลาในการฝึกคนงาน
2. ผู้ผลิตควรคำนึงถึงคุณภาพของเสื้อผ้าสำเร็จรูปมากกว่าสิ่งอื่น และทำการหาลูกค้าในตลาดต่างประเทศให้มากขึ้น
3. รัฐบาลควรจัดให้มีธนาคารเพื่อการส่งออก สำหรับอำนวยความสะดวกทางการเงิน และเอกสารการส่งออกให้แก่ผู้ส่งออก และควรปรับปรุงพิธีการศุลกากรให้สะดวก และรวดเร็วยิ่งขึ้น

และจากการศึกษายังพบเพิ่มเติมว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2517 อุตสาหกรรมสิ่งทอประเภทอื่น ๆ ประสบกับการขาดทุนจนต้องยกเลิกกิจการไป เนื่องจาก เกิดภาวะวิกฤติการณ์น้ำมัน ทำให้ต้นทุนการผลิตของผู้ผลิตสูงขึ้น แต่อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปกลับทำรายได้ให้ประเทศเพิ่มสูงขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายชุดสตรี เป็นผลิตภัณฑ์ที่ส่งออกและทำรายได้ให้ประเทศมากที่สุด

2.2 อุปสงค์

Narongchai Akrasanee¹¹ ได้ทำการศึกษาความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของอุตสาหกรรมสิ่งทอไทย ซึ่งส่วนหนึ่งได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับอุปสงค์ภายในประเทศที่มีต่อผลิตภัณฑ์สิ่งทอ โดยแบ่งการพิจารณาอุปสงค์ออกเป็น 2 แบบ คือ อุปสงค์ต่อเนื่อง (Derived Demand) และอุปสงค์ขั้นสุดท้าย (Final Demand) นอกจากนี้ยังได้กำหนดไว้ว่าอุปสงค์ต่อเส้นด้ายจะพิจารณาในรูปของอุปสงค์ต่อเนื่อง และอุปสงค์ต่อเสื้อผ้าสำเร็จรูปจะพิจารณาในรูปของอุปสงค์ขั้นสุดท้าย จากการศึกษาพบว่า อุปสงค์ต่อเนื่องเป็นฟังก์ชันกับรายได้ และราคาของสินค้านั้น ในขณะที่อุปสงค์ขั้นสุดท้ายเป็นฟังก์ชันกับรายได้ ราคาของสินค้านั้น และราคาของสินค้าขั้นกลาง นอกจากนี้ยังพบว่า ผลิตภัณฑ์สิ่งทอทุกประเภท (ยกเว้นผ้าฝ้าย) มีค่าความยืดหยุ่นต่อรายได้มากกว่า 1 หมายความว่า อุปสงค์ต่อผลิตภัณฑ์สิ่งทอ (ยกเว้นผ้าฝ้าย) จะขยายตัวในอัตราสูงกว่าการเพิ่มขึ้นของรายได้ผู้บริโภค

¹¹ Narongchai Akrasanee, *Comparative Advantage of Textile and Cement Industries in Thailand*, 1980 : 3-38.

ต่อมา ฝ่ายวิจัยและพัฒนาบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย¹² ได้ทำการศึกษาอุปสงค์ในผลิตภัณฑ์สิ่งทอทั้งภายในและภายนอกประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2528 จนถึง พ.ศ. 2530 พบว่าอุปสงค์ภายในประเทศมีอัตราการขยายตัวลดลงในผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าสำเร็จรูป แต่ยังมีอัตราการขยายตัวสูงในผลิตภัณฑ์สิ่งทอขั้นต้นและขั้นกลาง ส่วนการนำเข้าผลิตภัณฑ์สิ่งทอมีแนวโน้มลดลง แสดงให้เห็นว่าการที่จะขยายการผลิตสิ่งทอในอนาคตขึ้นอยู่กับการขยายตัวของการส่งออกเป็นสำคัญ ส่วนในด้านอุปสงค์ภายนอกประเทศนั้น การส่งออกผลิตภัณฑ์สิ่งทอไทยมีอัตราการขยายตัวสูงมากในปี พ.ศ. 2515 - 2523 แต่แนวโน้มการขยายตัวดังกล่าวลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2523 - 2528 พอมาปี พ.ศ. 2529 - 2530 ได้ขยายตัวสูงขึ้นเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจโลกฟื้นตัว ซึ่งในปี พ.ศ.2530 การส่งออกผ้าผืนและเสื้อผ้าสำเร็จรูปของไทยได้ขยายตัวออกสู่ตลาดนอกโควต้ามากขึ้น

2.3 ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ

Narongchai Akrasanee¹³ และ Pomsawan Somman¹⁴ ได้ทำการศึกษาความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในอุตสาหกรรมสิ่งทอไทย โดยใช้ Domestic Resource Cost and Factor Proportion Measure จากการศึกษาของ Narongchai พบว่า ประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในผลิตภัณฑ์สิ่งทอทุกประเภท ยกเว้นเส้นใยประดิษฐ์ ด้ายและผ้าที่ทำจากเส้นใยประดิษฐ์ ส่วนการศึกษาของ Pomsawan พบว่า ประเทศไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในผลิตภัณฑ์สิ่งทอทุกประเภท (ยกเว้นเส้นใยประดิษฐ์) โดยเฉพาะในผลิตภัณฑ์ประเภทฝ้าย นอกจากนี้จากการศึกษาของ Narongchai ยังพบอีกว่ารูปแบบของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบสามารถใช้คาดคะเนรูปแบบการค้าสิ่งทอระหว่างประเทศ และได้มีการศึกษาวัฏจักรของผลิตภัณฑ์สิ่งทอในประเทศไทย ได้ข้อสรุปว่า ในระยะแรกมีการผลิตด้ายและผ้าที่ทำจากใยฝ้ายเพื่อทดแทนการนำเข้า ตามมาด้วยการผลิตด้ายและผ้าที่ทำจากเส้นใยประดิษฐ์ ในขณะที่เริ่มมีการผลิตผ้าที่ทำจากเส้นใยประดิษฐ์เพื่อทดแทนการนำเข้านั้นได้เริ่มมีการส่งออกด้ายและผ้าที่ยัง

¹² ฝ่ายวิจัยและพัฒนาบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, *รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ เรื่อง อุตสาหกรรมสิ่งทอไทยกับแนวโน้มและคู่ทางการค้าในตลาดโลก*, หน้า 6.

¹³ Narongchai Akrasanee, *Comparative Advantage of Textile and Cement Industries in Thailand*, page 11.

¹⁴ Pomsawan Somman, *Comparative Advantage of Textile Industry in Thailand*, M.A. Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, 1981.

ไม่ได้พอกสี ในเวลาเดียวกันก็ได้มีการผลิตด้ายและผ้าที่มีคุณภาพสูงเพื่อทดแทนการนำเข้า ส่วนการผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปนั้นไม่เป็นไปตามวัฏจักร

แกมแก้ว ทวีธนากร¹⁵ ได้ทำการศึกษาประสิทธิภาพการผลิต หรือความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของอุตสาหกรรมสิ่งทอไทยจากต้นทุนในการใช้ทรัพยากรในประเทศ (Domestic Resource Cost : DRC) เช่นเดียวกับ Narongchai และ Pomsawan แต่ผลการศึกษาที่ได้แตกต่างจากงานทั้ง 2 ชิ้นที่กล่าวมาแล้วโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ อุตสาหกรรมที่มีประสิทธิภาพในการผลิตได้แก่ อุตสาหกรรมเส้นใยประดิษฐ์ อุตสาหกรรมด้ายเส้นใยประดิษฐ์ อุตสาหกรรมทอผ้า และอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป ส่วนอุตสาหกรรมเส้นใยฝ้าย และอุตสาหกรรมด้ายฝ้ายไม่มีประสิทธิภาพในการผลิต จากการศึกษาของผู้วิจัยให้ความเห็นว่า รัฐบาลควรสนับสนุนกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีความได้เปรียบในการผลิต ส่วนกลุ่มที่ไม่มีมีความได้เปรียบรัฐบาลควรเร่งพัฒนาการผลิตให้มีประสิทธิภาพ หรือทำการสนับสนุนหาแหล่งวัตถุดิบขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพดีราคาถูก ที่ทำการผลิตในประเทศเพื่อเป็นการสนับสนุนการผลิตในประเทศ ซึ่งจะเป็นแหล่งวัตถุดิบขั้นพื้นฐานที่สามารถทดแทนการนำเข้า และช่วยลดต้นทุนการผลิต ทำให้การผลิตนั้นมีประสิทธิภาพ

2.4 ลักษณะโดยทั่วไป

วงศกร ตั้งคำ¹⁶ และ ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ¹⁷ ได้ทำการศึกษาสถานภาพและศักยภาพของอุตสาหกรรมสิ่งทอและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มไทย โดยศึกษาโครงสร้างทางด้านการผลิต การตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ มาตรการการค้าและกลุ่มการค้าที่เกี่ยวข้อง นโยบายของรัฐบาล ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการประกอบการ พร้อมทั้งเสนอแนวทางในการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก ซึ่ง ศูนย์วิจัย

¹⁵ แกมแก้ว ทวีธนากร, *การศึกษาประสิทธิภาพของอุตสาหกรรมสิ่งทอไทย*, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

¹⁶ วงศกร ตั้งคำ, *สถานภาพและศักยภาพของอุตสาหกรรมสิ่งทอในประเทศไทย : การเปรียบเทียบระหว่างอุตสาหกรรมเส้นใยประดิษฐ์และอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป*, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

¹⁷ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์, *การเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของอุตสาหกรรมสิ่งทอ*, ในรายงานการศึกษาโครงการย่อยที่ 5, 30 พฤษภาคม 2540.

เศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ ได้แบ่งการศึกษาในอุตสาหกรรมสิ่งทอออกเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นต้นหมายถึงการผลิตเส้นใยประดิษฐ์ ชั้นกลางหมายถึงการปั่นด้าย ทอผ้า ฟอก ย้อม พิมพ์และแต่งสำเร็จ ชั้นปลายหมายถึงการผลิตเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ส่วน วงศกร ได้ทำการเปรียบเทียบเฉพาะอุตสาหกรรมเส้นใยประดิษฐ์ กับอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป และใช้ข้อมูลทฤษฎีภูมิ ตั้งแต่ว่าปี พ.ศ. 2534 จนถึงปี พ.ศ. 2538 จากการศึกษาของ วงศกร พบว่า อุตสาหกรรมเส้นใยประดิษฐ์ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมขั้นต้นเน้นการใช้เครื่องจักร เงินทุน และพลังงานมากกว่าแรงงาน ในขณะที่อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปเน้นการใช้แรงงานในสัดส่วนที่สูง ส่วนการวิจัยของศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ ยังพบเพิ่มเติมว่าอุตสาหกรรมสิ่งทอชั้นกลางมีการพัฒนาโดยหันมาใช้เครื่องจักรและเงินทุนเพิ่มขึ้น และใช้แรงงานน้อยลง ซึ่งในการพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มไม่ว่าจะเป็นชั้นใดควรจะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทั้งระบบ

จากการศึกษาของ วงศกร ทางด้านประสิทธิภาพการผลิต พบว่า อุตสาหกรรมเส้นใยประดิษฐ์ส่วนใหญ่ผลิตได้เต็มกำลังการผลิต แต่อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปส่วนใหญ่ยังผลิตได้ไม่เต็มที่เนื่องจากปัญหาทางด้านการตลาดและด้านบุคลากรที่มีฝีมือไม่เพียงพอ ส่วนการศึกษาในด้านการตลาด พบว่า อุตสาหกรรมเส้นใยประดิษฐ์มีกลุ่มลูกค้าทั้งภายในและภายนอกประเทศเช่นเดียวกับอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปขนาดกลาง ในขณะที่อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปขนาดใหญ่ผลิตเพื่อจำหน่ายยังต่างประเทศซึ่งตรงข้ามกับอุตสาหกรรมเสื้อผ้าขนาดเล็กที่จำหน่ายเฉพาะกลุ่มลูกค้าภายในประเทศ ส่วนในแง่ของคู่แข่งชั้นนั้น อุตสาหกรรมเส้นใยประดิษฐ์และอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปมีคู่แข่งชั้นทั้งจากในประเทศและต่างประเทศขึ้นอยู่กับขนาดของอุตสาหกรรมถึงอย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมทั้งสองยังคงมีความสามารถในการแข่งขันสูงกว่าคู่แข่งชั้น เนื่องจากคุณภาพสินค้าของไทยสูงกว่า ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นมีทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ปัญหาภายในประเทศของอุตสาหกรรมเส้นใยประดิษฐ์ ได้แก่ ราคาวัตถุดิบ ค่าจ้างแรงงาน และภาษีอากร ส่วนอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปมีปัญหาด้านแรงงาน ในขณะที่ปัญหาจากต่างประเทศที่อุตสาหกรรมเส้นใยประดิษฐ์ประสบอยู่ ได้แก่ ปัญหาด้านอัตราภาษีอากร เช่นเดียวกับอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป นอกจากนี้อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปยังประสบกับปัญหาด้านการกีดกันทางการค้าและขั้นตอนในการส่งออก โดยสรุปแล้วอุตสาหกรรมทั้งสองยังสามารถดำรงอยู่ได้หากผู้ผลิตมีการปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพสินค้าของตนอย่างต่อเนื่องเพื่อแข่งขันกับผู้ผลิตระดับสูงจากประเทศอื่น ๆ

ส่วนการศึกษาของ ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ ทางด้านการตลาดของอุตสาหกรรมสิ่งทอและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มทั้งตลาดภายในและภายนอกประเทศ พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 เป็นต้นมา อัตราการขยายตัวของความต้องการของตลาดภายในประเทศเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลงตามสภาวะอุตสาหกรรมที่เริ่มชะลอตัว ส่วนทางด้านตลาดต่างประเทศ ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่มคือ ตลาดภายใต้ข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศ (Multi-Fibre Agreement : MFA) และตลาดนอกข้อตกลง (Non-MFA) พบว่าการส่งออกเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มไทยมีการขยายตัวในอัตราที่ลดลงมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 เนื่องจากประเทศไทยเผชิญกับคู่แข่งที่สำคัญ เช่น จีน อินโดนีเซีย เวียดนาม ซึ่งในการศึกษาได้ทำการเปรียบเทียบการผลิตระหว่างไทย กับจีน อินโดนีเซีย เวียดนาม และฮ่องกงไว้ด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าศักยภาพในการแข่งขันของอุตสาหกรรมสิ่งทอและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มไทยขึ้นอยู่กับปัญหาในด้านการผลิต การตลาด การเงิน โครงสร้างพื้นฐาน นโยบายรัฐบาล มาตรการการค้า และกลุ่มการค้าต่าง ๆ เช่น AFTA และ NAFTA เท่าที่ผ่านมานโยบายรัฐบาลเน้นในด้านการควบคุมดูแลปริมาณการผลิตและการคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศมากกว่าการส่งเสริมอุตสาหกรรมให้มีความสามารถในการแข่งขัน อาจทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถแข่งขันในตลาดโลกที่มีการแข่งขันกันอย่างเสรีได้

สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์¹⁸ ได้ทำการศึกษาทิศทางแนวโน้มของตลาดเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มไทยในแง่ของการนำเข้า การส่งออก และส่วนแบ่งตลาดในตลาดโลก จากการศึกษาพบว่ามูลค่าการส่งออกเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มไทยลดลงอย่างมากใน 5 เดือนแรกของปี พ.ศ.2539 เมื่อเทียบกับมูลค่าการส่งออกใน 5 เดือนแรกของปี พ.ศ.2538 ถึงร้อยละ 19.6 เนื่องจากผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าสำเร็จรูปที่ทำจากผ้าทอมีอัตราการขยายตัวของการส่งออกลดลงมากที่สุดตามมาด้วยถุงเท้า ถุงน่อง เสื้อผ้าสำเร็จรูปที่ทำจากผ้าถัก เสื้อผ้าเด็ก และยกทรง ในขณะที่ผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าสำเร็จรูปที่ทำจากผ้ายัดมีการส่งออกเพิ่มขึ้น สาเหตุที่มูลค่าการส่งออกเครื่องนุ่งห่มไทยลดลงอย่างมาก เนื่องจากความสามารถในการแข่งขันของผู้ผลิตในประเทศด้อยกว่าต่างประเทศที่มีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าและราคาสินค้าของต่างประเทศยังมีความเหมาะสมกับคุณภาพของสินค้าและความสามารถในการให้บริการอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าประเทศผู้นำเข้าเสื้อผ้าสำเร็จรูปของไทยที่ใหญ่ที่สุดคือ สหรัฐอเมริกา รองลงมาคือญี่ปุ่น และกลุ่มสหภาพยุโรป ซึ่งสินค้าที่นำเข้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าในตลาดระดับกลาง รองลงมาคือตลาดระดับบน ส่วนกลุ่ม

¹⁸ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, การจัดการกลยุทธ์และแผนงานการพัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องนุ่งห่มไทยของมูลนิธิพัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องนุ่งห่มไทย, หน้า 13.

ประเทศยุโรปตะวันออก และกลุ่มประเทศตะวันออกกลางส่วนใหญ่นำเข้าสินค้าในตลาดระดับล่าง และกลุ่มประเทศเอเชียนำเข้าสินค้าในตลาดระดับกลางจากไทย จากปัญหาการส่งออกที่ลดลง ทำให้ผู้ผลิตต้องพัฒนาทางด้านผลิตผล (Productivity) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ตลอดจนรัฐบาลยังต้องมีการปรับปรุงนโยบาย และกลไกของรัฐเพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมส่งออก ทั้งในเรื่องของโครงสร้างภาษีนำเข้าที่ไม่เหมาะสม และขั้นตอนพิธีการศุลกากรที่ล่าช้าและมีค่าใช้จ่ายมาก